

Vänsterns värsta år

Erik Wokerörelsens uppgång och fall
Helmerson

fri tanke

Prolog

DEN 15 MARS 2011 började jag som ledarskribent på Dagens Nyheter. Den första text jag skrev – den handlade om semlor, förskolor och feminism – skapade fler läsarreaktioner än allt jag tidigare skrivit under tio år som film- och kulturreporter på nyhetsbyrån TT. Sammanlagt. Långt fler. Och så fortsatte det.

Våren 2011 är nätet en hetröd spis, och på den största plattan stormkokar kastrullen Twitter. När detta skrivs, vintern 2026, heter forumet X och ägs av Elon Musk. I dag är det epicentrum för en sedan länge pågående högerbävning med Donald Trump i täten som en annan barbröstad Marianne i Eugène Delacroixs målning från franska revolutionen. Användarkontona framstår mest som en träskmark av högerextremister, bottar samt politiker och debattörer som på något sätt blivit psykiskt och fysiskt beroende av uppskattande respons från extremisterna och bottarna.

Den som inte var med 2011, och åren däromkring, har svårt att förstå att det politiska Twitter då var lekstuga och jaktmarker för vänstern.

Efter ett par månader på DN, i maj, skrev jag en kort ledare om DSK, alltså Internationella valutafondens chef Dominique Strauss-Kahn. Han hade gripits och åtalats i New York för sexövergrepp och våldtäktsförsök mot en hotellstäderska. Jag släckte datorn, åkte hem och tänkte på annat. Så ringde en vän: »Erik! Du måste in på Twitter direkt! Skademinimera! Gör någonting!«

Jag hade svårt att begripa vad det kunde röra sig om. Men upplevelsen när jag loggat in var densamma som så många andra berättat om. Jag såg mitt namn. Jag såg en tweet som ilsket anklagade mig för sexism. Jag såg antalet likes på tweeten öka snabbt. Jag såg strömmen av raljanta påståenden och retoriska frågor, så typiska för Twitter, stadigt droppa in med mitt namn taggat.

Vad hade jag gjort?

Jag hade gjort två saker. I ett stycke i texten hade jag skrivit: »Till och med i Frankrike, där toleransen för vänsterprassel närmast är inskriven i grundlagen, tycks de flesta vara överens om att DSK:s politiska karriär är över.«

Och rubriken löd: »IMF-skandalen: Drama, Sexskandal, Konspirationer.«

Twittrarna som drevade var överens om att »vänsterprassel« var ett uselt sätt att beskriva det våldtäktsförsök som DSK anklagats för (åtalet skulle sedermera läggas ner). Inte heller tyckte de att »sexskandal« var

ett med händelseförloppet väl överensstämmande ord.

Men givetvis kunde jag förklara mig? Jag hade inte skrivit att IMF-chefen ägnat sig åt vänsterprassel, även om min formulering var dålig och lätt kunde tolkas så. Och att det hela var en typisk sexskandal var väl tveklöst, även om det eventuella sexet i fråga var ofrivilligt, och ett brott?

Det skulle säkerligen de arga twittrarna förstå, varpå de snabbt skulle lugna sig? Säkerligen?

Märkligt nog blev det inte så. Drevet fortsatte – tills det plötsligt som ett makrillstim bytte riktning och sökte sig till en ny måltavla. Jag satt kvar vid mitt tangentbord och andades tungt. Jag hade ändå kommit mycket lindrigt undan. Andra har berättat hur det känns att befinna sig mitt i en twitterorkan med tusentals, tiotusentals deltagare. Inte minst kan jag rekommendera Jon Ronsons bok *So you've been publicly shamed* (2015), ett av de verk jag lutar mig mot i denna essä.

En lustig detalj var att bara timmar före den första tweeten i drevet hade jag pistolhotats av ett ungdomsgäng några kvarter hemifrån. Om jag fick välja vad jag helst skulle återuppleva, hotet eller twitterstormen, tar jag pistolen. De hotade mig lite på skoj och pistolen var trots allt, skulle det visa sig, en attrapp.

Drevet var på riktigt.

»Kan du ens definiera vad woke är?« Frågan har ställts många gånger i sociala medier, med mycket försmädligt tonfall.

Kontexten var att många till höger tidigt började använda w-ordet som skällsord för exakt alla vänsterfenomen de ogillade. Vindkraft var woke, skattehöjningar och generös migrationspolitik likaså. Nedrustning, hbtq-rättigheter, krav på jämställdhet mellan könen? Typiskt wokevänstern.

Till slut, som försök till motgift, spreds en sorts konsensus i vänsterkretsar: woke fanns inte, det var bara ett noaord, ett hjärnspöke för trumpister, populisterna och alla andra till höger om Gustav Fridolin.

Med andra ord: varken högern eller vänstern begrep vad woke egentligen var.

Wikipedia spårar ordet till »1930-talet eller tidigare«. Att vara vaken som metafor för politiskt medveten är förstås äldre än så. »Woken« är den korrekta grammatiska termen, men »woke« är hur fenomenet omnämndes i svart amerikansk slang.

När ordet och tankarna bakom började ta fart i debatten, omkring 2010, kunde man känna igen sammanhanget som ett nytt 1960-tal, fast på nätet. En ny vänsterrörelse formades. Den var ung, arg och den rörde sig på sociala medier som FNL:s gerillasoldater i Vietnamkrigets djungler. Ibland råkade någon ensam högernsoldat, tungt beväpnad med logiska argument,

komma för långt in i bladverket. Där blev hen ett lätt offer. Innan hen hunnit plocka fram sitt magasin med statistik om att jämställdheten faktiskt ökat under den senaste fyraårsperioden var skribenten översköljd med kulor från motståndare hen knappt kunde se. De var ju så många, och så väl maskerade, och de flöt ihop med varandra och bakgrunden. Om hen vände sig mot en med sina logiska påståenden kom fem andra bakifrån och från sidan och hånade hen för att vara en kränkt vit medelålders privilegierad tönt.

Om någon hade uttryckt sig på ett sätt som kunde tolkas som sexistiskt, rasistiskt eller bara högeristiskt i största allmänhet räckte det aldrig att argumentera med den felande. Den skulle hamras ner, förnedras, verbalt misshandlas till medvetlöshetens gräns och sedan väckas upp och förolämpas lite mer. Med lite tur fick drevet den misshagliga personen sparkad från jobbet och avskydd av halva internet.

Så småningom lärde vi oss ett nytt ord: cancelkultur (första omnämnandet i svenska medier: september 2019). Det räckte inte med att bemöta meningsmotståndare med ord och argument. De skulle definieras ut ur samtiden.

Jag är ingen vänsterhatare. De flesta i den nya högern som läst mig i DN eller tidningen Dagen ser mig förmodligen som en del av det mediala vänsterklägget. Men jag säger till mig själv att det är världen som

har vridits och jag som stått stilla. Jag betraktar mig som en klassiskt liberal anhängare av den katolska socialläran: Jag bebor gärna en värld där förmögenheter omfördelas från rik till behövande och tycker åtminstone i teorin att den som äger två jackor har stulit en från de fattiga, för att citera den katolska rättvisekämpen Dorothy Day, som i sin tur lånat tanken från biskop Basileios den store (330–379).

Visserligen ser jag helst att politiker håller sig så långt borta från människor som möjligt, men eftersom vi rika sällan självmant ger upp vår andra jacka har jag ingenting emot skatter som åtminstone gör det mindre lätt för oss att köpa en tredje. Jag har röstat på Socialdemokraterna, det medges, men det var ett tag sedan och jag slutade när Göran Persson omedelbart efter valet skuttade iväg och höjde just de skatter han lovat att låta bli.

Det märkligaste som hänt under mitt politiska liv är att ordet »liberal« på svenska ändrat mening från en typisk högerperson till någon till vänster. Alltså fått den amerikanska betydelsen. Om någon för femton år sedan hade frågat mig vad som är det sista amerikanska fenomen som skulle komma till Sverige hade jag svarat just detta: att »liberal« skulle betyda vänster. Nu är vi där.

Men jag gillar den frihetliga vänstern. Punkvänstern. Den som har roligt, spelar jobbig musik, röker inomhus och bär dekalor med texten »Eat the rich«.

Den som ifrågasätter allt, inte minst sina egna dogmer, om inte annat för att själva ifrågasättandet är en motståndshandling. Och jag gillar den klassiska vänstern, arbetarrörelsens pionjärer, den som läser på, argumenterar, sluter leden, strejkar. Den som vågar.

Den vänster som formades under åren kring 2010 var något helt annat. Den stod för raka motsatsen till frihet. Allt misshagligt skulle snävas in, tystas, frysas ut, döljas, begränsas, sopas bort. Den var auktoritär underifrån.

Tidigare skrattade vi svenskar åt amerikanerna, som klippte bort kvinnobröst ur filmer men behöll maskingevär. Det brukade vara konservativa högermoralister som ville få bort allt som andades nakenhet och omoral. Med wokedankarnas inbrott i debatten blev vänstern lika puritansk och inskränkt.

Hösten 2014 var det inte den lokala baptistförsamlingen som bokstavligen klädde på nakna kvinnostatyer i Ronneby, det var Miljöpartiet. Så stötande var konsten att lokala företrädare för de gröna var tvungna att dölja den med MP-västar. »Varför består en så förkrossande majoritet av statyerna på publika platser i Ronneby av nakna kvinnor? Och varför är det ingen som ser det? Hallå!?» undrade miljöpartisterna i ett pressmeddelande utan att det föll dem in att en massa människor definitivt hade sett det, men inte haft ett dugg emot nakna statyer, eftersom de tycker att nakenhet är en naturlig del av konsten och livet.

Men det värsta var inte att unga aktivister eldade upp sig själva och genomförde gulligt spåniga »aktioner« som att täcka brösten på skulpturer i Blekinge. Det har unga aktivister gjort sedan de var gamla greker. Idioti, nonsens, rättrådighet, obetänksamhet, impulsivitet och en egocentrisk världsbild – allt hör det tonåren till. Det sista korkade politiska teoribygget är inte rest, och det kommer alltid nya tonåringar som tror på det, kämpar för det och sedan går vidare till nästa fas i livet när hormonerna stillat sig en aning.

Nej, den stora faran låg inte i att miljöpartister klädde på statyerna. Det var att de lokala byråkraterna gjorde det. För givetvis vädrade Blekinge museums chef i vinden, kände den lockande doften av tidsanda, skuttade ut från sitt kontor och satte kjol och tröja på den nakna statyn »Lilla Flora« på museets gård.

Och han var inte ensam. I stället för att mer vuxna makthavare bara skakade på huvudet åt diverse wokenonsens, skrattade lite, vände ryggen till, lät ungdomarna skramla sig trötta och själva tog itu med viktigare vuxensaker, så omfamnade offentligheten gärna idéerna, hur galna de än var.

Det var som det slitna memet där en överårig Steve Buscemi har baseballkeps och skateboard och utbrister i ett hoppfullt: »Greetings, fellow kids.« Med skillnaden att hela fackförbundet Byggnads styrelse år 2017 tog på sig rosa »fittmössor« för att markera jämställdhet (samtliga var män).

Den vänster som radikaliserades under dessa år var inte dum i huvudet. Dess ambition var inte att göra Sverige och västvärlden sämre. Den drevs av vilja att krossa rasismen, skapa ett jämlikare samhälle, stärka minoritetsgruppers rättigheter, avslöja normer som den uppfattade som djupt destruktiva. Felet var inte uppsåt utan metod. Och framför allt att metoden utsattes för dålig, ofta obefintlig, granskning och brist på ifrågasättande. Plötsligt var det som att alla ville vara woke. Aktivisterna fick jobb på myndigheter, de togs in som konsulter, deras idéer letade sig in i såväl politiska programtexter som i museers presentation av 1800-talsverk som misslyckats med att leva upp till 2017 års kritiska genus- och rasteorier.

Vuxenvärlden borde lugnt ha sagt nej. I stället blev politiker och andra makthavare möjliggörare för det maktrus som uppstod hos en minoritet aktivister vars framfart visserligen avtagit rejält men vars facit vi ännu inte sett. (Spoiler: De rullade ut en röd matta för minst en av Donald Trumps presidentperioder.)

Ja, tidigare skrattade vi åt amerikanerna. Delar av vänstern har alltid gått längre och hatat USA passionerat. Det har inte hindrat dem från att imitera amerikanska proteströrelser ut i minsta slagord. Wokerörelsen var inget undantag, snarare var det stor humor att se hur den adopterade amerikanska protestformer och uttryck som *black lives matter*, *Karen*, *POC* (person of

color) – ja, själva ordet woke. Och det på ett språk som ofta var mer engelska än svenska: »Som en white person kan du börja med att educate yourself och göra lite emotional labor. Det är LITERALLY exhausting för en poc att existera i dessa colonial spaces. Your silence is violence och honestly måste du checka dina privilegier innan du pratar, PERIOD!«

Det var fascinerande att se en rörelse som var så kritisk mot USA:s politiska och kulturella världsdominans samtidigt stå med öppen mun och svälja allt amerikanskt inom kritisk teori, feminism och nyprogressivitet. Läsaren kommer att notera att jag på dessa sidor friskt blandar amerikanska och svenska exempel. Det speglar hur det såg ut på slagfälten.

När jag skriver denna essä är det till ett inre bakgrundsmuller som av en näraliggande motorväg. »Vad finns för behov av en sådan text mitt under *höger*ns värsta år?« tänker jag flera gånger när nyhetspusharna från framför allt USA får telefonen att röra sig på skrivbordet. »Är detta vad vi borde fokusera på i dag, under en populistisk och auktoritär högervåg som kan krossa den demokrati vi tagit för given? Varför?!«

Men det finns ett enkelt svar: Denna essä skrivs inte för att wokeperiodens crescendo var »värre« än det som sker nu, eller mer förödande än det som kan komma att hända framöver. Den skrivs för att det

hände, för att det peakade för omkring tio år sedan och för att det är redo att dokumenteras.

Och den skrivs för att woke må vara mycket försvagat, men inte på något sätt dött. Wokeinspirerade argument används fortfarande i sorgligt hög grad. Många av aktivisterna sitter kvar på de jobb de fick kring år 2018. Det finns, som vi ska se, många fler exempel på att ryktet om wokedänkandets död är betydligt överdrivet.

Detta är ingen heltäckande exposé över wokeåren. Läsare kommer att efterlysa fler och tyngre exempel i min text och påtala snett urval och anekdotisk evidens. Då svarar jag att för varje exempel jag nämner, varje aktivist som skuttat fram och deklarerat att ett rum på Konstfack för allt i världen inte borde få heta Vita havet, finns några dussin eller några gross lika bisarra krumsprång som inte kommit med.

Jag är säker på att många böcker med större tyngd och akademisk kraft kommer att skrivas och redan har gjort det, inte minst i USA. Men detta är en essä. Det är en personligt färgad skildring av vad som hände under några galna år i början av 2000-talet.

Precis som 1968-vänsterns dagar kommer woke-tiden att demoniseras till något värre och farligare för samhället och demokratin än den verkligen var. Men den kommer också att trivialiseras, romantiseras, målas upp som något som inte var så illa, bara lite

rimliga krav på social rättvisa och frihet från »förtryck«. »Woke har aldrig funnits, och den har alltid haft alldeles rätt« är en något motsägelsefull men vanlig hållning hos dem som delade och ännu delar tankegodset.

Ingen av beskrivningarna stämmer. Som mångårig DN-medarbetare vet jag att sanningen alltid finns i mitten. Med denna essä vill jag fånga känslan av absurditet som det innebar att konfronteras med argument och tankesätt som var så enfaldiga (och jo, delvis farliga) att det var svårt att tro att någon vettig människa skulle kunna höra dem utan att bryta ihop i skratt. Och i stället betrakta hur de hamnade i partiprogram, företagspolicyer och riksdagsmotioner.

Jag slutade på Dagens Nyheter våren 2025. Det låg ingen konflikt bakom. Jag älskar fortfarande DN och var stolt över tidningens position i debatten. Visst kunde jag tycka att vi borde ha markerat hårdare mot wokevänsterns värsta dumheter, och visst svor jag mellan tänderna över vissa texter som publicerades på DN Kultur. Men det är så en tidning ska fungera, den ska utmana oss och ibland göra oss skitsura. Vill vi bli strukna medhårs får vi gå med i fler slutna Facebookgrupper.

Vissa av DN:s publicistiska beslut under åren gjorde mig förvånad och besviken, men det gäller alla medarbetare på ett mediehus. Till några sådana beslut

återkommer jag. En god vän är en som säger ifrån när du betar dig dumt, inte låtsas som att det regnar. Men detta är inte en bok om DN:s roll under de vänster- och högervågor som sköljde över västvärlden under åren efter 2010. Den får någon annan skriva.

Alla som ser tillbaka på en förfluten politisk period, och läser vad hen själv skrev och sa under denna tid, känner igen sig i Olof Lagercrantz beskrivning av 1968 års svenska debattklimat i mästerstycket *Ett år på sextiotalet*.

»När jag betraktar mig själv över de tjugo årens klyfta, ter jag mig ofta löjlig«, skriver Lagercrantz. »Vad är det för en underlig framåtlutad och sammanbiten vandring den där mannen mellan femtio och sextio år, som bär mitt namn, företar? Jo, nu minns jag! Det blåste så förbannat. Men vinden syns inte.«

För mig är tidsklyftan inte bredare än kanske fem år. Jag hör ännu vinden tydligt, kan känna den mot kindknotorna.